

Освіта в Карпатській Україні. У 1938 р. в краї було 463 українські і 365 чеських початкових шкіл, 117 угорських, 24 німецькі і 4 румунські школи, 21 українська і 23 чеські горожанські школи, 5 українських і 3 чеські гімназії. Всього в 1938 р. в Закарпатті існували 803 школи. Що стосується вчительських кадрів, то в українських школах їх нараховувалося 2.622, а в чеських – 928. В українських школах навчалося 99.731 дітей, а в чеських – 21.325. Становище різко погіршилося після того, як від Закарпаття до Угорщини в результаті Віденського арбітражу 2 листопада 1938 р. відійшли міста Ужгород, Мукачево, Берегово з прилеглими до них районами. Перед урядом А.Волошина виникла проблема реорганізації шкільної освіти. Ще 28 жовтня 1938 р. прем'єр-міністр своїм розпорядженням перейменував шкільний реферат на Міністерство шкільництва та народної освіти. Керівником вищеназваного міністерства був призначений А.Штефан – відомий педагог, директор торговельної академії в Мукачеві. В листопаді Міністерство шкільництва та народної освіти було реорганізовано в Міністерство культури, шкіл і народної освіти. Згідно з розпорядженням цього міністерства від 25 листопада 1938 р., так визначалася структура державного керівництва школами: “а) у школах середніх, торговельних та фахових – дирекція школи; б) у доповняючих школах (ремісничих) – інспекторат доповняючих шкіл; в) у школах народних (елементарних, горожанських і захоронок) та інших школах – державний шкільний інспекторат”. Відразу після появи цього розпорядження почалося призначення шкільних інспекторів. Ці важливі посади посіли: в Середньому – С.Федор, Завидові – І.Васько, Сваляві – М.Микита, В.Березному – І.Гриць, Рахові – В.Петрецький, Перечині – І.Гопко. Уряд А.Волошина докладав максимум зусиль, щоб повністю перевести навчальний процес на українську мову. Хоча те, якою мовою навчатимуть у школах, мав остаточно вирішити майбутній парламент. Вже 25 листопада 1938 р. А.Волошин видав розпорядження, згідно з яким “державною мовою в країні Підкарпатської Русі є мова українська (малоруська)”. Що стосується осіб чеської, словацької й російської (руської, великорусської) народностей, то вони могли “вносити подання і в своїй материнській мові”. А.Волошин постійно проявляв велику турботу про розвиток шкільництва у віддалених гірських округах Закарпаття. З його ініціативи були відкриті школи у Волівському окрузі (нині – Міжгірський район), зокрема, в Колочаві–Горб, Прислопі, Синевирській Полянці. Після евакуації з зайнятого угорцями Ужгорода, до Великого Березного перемістилася Ужгородська торговельна школа. 12 грудня 1938 р. її перейменували в Експортну Академію. Ще раніше, 6 грудня, відновили свою роботу гімназія в Перечині, горожанські школи в Невицькому і Порошкові. Твердиною українських ідей залишалась Хустська гімназія. Наприкінці 30-х років у ній навчалося 600–650 учнів-українців та близько 200 в чеських паралельних класах. В останніх, крім чехів і словаків, були євреї. Склад учнів за соціальним походженням був – 70% селяни. Серед викладацько-професорського складу Хустської гімназії виділялися М.Гупаловський, К.Заклинський, К.Феделеш, М.Фушич, С.Ілляшевич, А.Артимович, Н.Балицька та ін. Колишній професор гімназії Н.Балицька писала, що при гімназії був Пласт. Із пластунів у 1938–1939 рр. формувалися січові загони, які зі зброєю в руках стали проти ворога. А.Волошин та його уряд надавав велику увагу розвитку шкільної освіти серед національних меншин краю. Ще в 1934 р. для учнів німецької національності був відкритий при школі в Мукачеві інтернат, де одержали місця 52 дітей з 18 сіл краю, в тому числі з Усть–Чорної – 8, Рахова – 6, Німецької Мокрої – 4, Руської Мокрої – 3, Німецької Кучави – 5, Лалова – 8 тощо. Ця школа працювала до листопада 1938 р. Після окупації міста військами Угорщини, уряд Карпатської України перевів учнів і вчителів до Сваляви. За підрахунками сучасних дослідників, наприкінці 30-х рр. німецька шкільна справа у Хусті виглядала так: 19 початкових шкіл з 34 класами, 1 горожанська школа з 4 класами. В них навчалося біля 2000 учнів і працювало 32 вчителі. Державне видавництво постійно повідомляло про вихід нових підручників. До вересня 1938 р. побачили світ “Буквар”, “Перша читанка”, “Друга читанка”, “Отчина”, “Живе слово”, “Світло”, “Учебник горожанской науки й виховання”, “Молодий

рахункар”, “Рахункова книжка” (частини 1–3), “Пісні підкарпатських русинів”, “Граматика руського языка” І.Панькевича, “Фізика”, “Хімія”, “Задачи з геометричного рисування”, “Гражданин, його права і повинності”, “Підкарпатські казки” під редакцією В.Гренджі-Донського, “Вибір чехословацьких і підкарпаторуських переказів” тощо. Закарпатськими вчителями використовувалися також старі підручники, автором переважної більшості яких був А.Волошин. Мова йде, перш за все, про праці А.Волошина “Фізика” (1921), “Наука стилізації” (1923), “Педагогіка й дидактика” (1923), “Коротка історія педагогіки” (1923), “Дидактика” (1923), “Педагогічна психологія” (1935), “Історія педагогіки” (1937) та ін. Всього А.Волошин видав 42 книги. **М.М.Вегеш**